

УДК 330.564.224:504.75

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ,
СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК І ПЕРСПЕКТИВИ ЦЬОГО ВИДУ ДІЯЛЬНОСТІ В
КРАЇНІ**<http://orcid.org/0000-0003-2185-178X>

Кравченко Марина Сергіївна, к. е. н., доц., доцент кафедри економічної теорії та підприємництва, ДВНЗ «ПДТУ», м. Маріуполь

Погорелов Валерій Миколайович, бакалавр, гр. ЕПП-15-У, ДВНЗ «ПДТУ»

Maryna Kravchenko, Ph. D., Assoc., Associate Professor of the Department of Economic Theory and Entrepreneurship, SHEI «PSTU», Mariupol

Valeriy Pohorelov, bachelor, specialization in the electrification of promises of applications, SHEI «PSTU», Mariupol

M. Kravchenko, V. Pohorelov. Ecological entrepreneurship in Ukraine: the essence of the concept, modern development and perspectives of this kind of activity in the country.

The article is devoted to such a new kind of entrepreneurship as ecological, the essence of this concept and possible prospects for its development in Ukraine. In the first part of the article various points of view of both Ukrainian and foreign scientists are given regarding the concept of "environmental entrepreneurship". It has been proved that one universal concept has not yet been derived, and therefore it means that this notion has recently come into scientific use and still requires further development. The next part of the article proves that environmental entrepreneurship in the country needs to be developed also from the point of view of Ukraine's place in environmental ratings. It is shown that despite the seemingly positive dynamics of the environmental performance rating, Ukraine does not have a high rating in terms of specific performance indicators. The final part of the article contains the main types of environmental entrepreneurship. In addition, the main directions for the development of environmental entrepreneurship in both the short and long-term periods are given. It is proved that the steps that have been taken in the state, namely, the adoption of a "green tariff" will allow this sector of entrepreneurship to develop at a new pace. However, it is proved that these measures are not sufficient for the full and effective functioning of this type of business.

Кравченко М. С., Погорелов В. М. Екологічне підприємництво в Україні: сутність поняття, сучасний розвиток і перспективи цього виду діяльності в країні.

Стаття присвячена такому новому виду підприємництва як екологічне, сутності цього поняття і можливим перспективам його розвитку в Україні. У першій частині статті наведені різні точки зору як українських, так і зарубіжних вчених щодо поняття «екологічне підприємництво». Доведено, що до сих пір не виведено одного універсального поняття, а, отже, це означає, що дане поняття зовсім недавно увійшло в науковий обіг і ще вимагає доопрацювання. В наступній частині статті наводиться доказ того, що екологічне підприємництво в країні необхідно розвивати ще й з точки зору місця України в екологічних рейтингах. Показано, що незважаючи на, здавалося б, позитивну динаміку рейтингу екологічної ефективності, у України недостатньо високий рейтинг в розрізі конкретних показників ефективності. У заключній частині статті наведені основні види екологічного підприємництва. Крім цього наведені основні напрямки розвитку екологічного підприємництва як в короткостроковому, так і довгостроковому періодах. Доведено, що кроки, які зроблені в державі, а саме, прийняття «зеленого тарифу» дозволять розвивати цю галузь підприємництва з новими темпами. Однак доведено, що цих заходів поки недостатньо для повноцінного і ефективного функціонування даного виду підприємництва.

Кравченко М. С., Погорелов В. М. Экологическое предпринимательство в Украине: сущность понятия, современное развитие и перспективы этого вида деятельности в стране.

Статья посвящена такому новому виду предпринимательства как экологическое, сущности этого понятия и возможных перспективах его развития в Украине. В первой части статьи приведены различные точки зрения как украинских, так и зарубежных ученых относительно понятие «экологическое предпринимательство». Доказано, что до сих пор не выведено одного универсального понятия, а, следовательно, это значит, что данное понятие совсем недавно вошло в научный обиход и еще требует доработки. В следующей части статьи приводится доказательство того, что экологическое предпринимательство в стране необходимо развивать еще и с точки зрения места

Украины в экологических рейтингах. Показано, что несмотря на, казалось бы, положительную динамику рейтинга экологической эффективности, у Украины недостаточно высокий рейтинг в разрезе конкретных показателей эффективности. В заключительной части статьи приведены основные виды экологического предпринимательства. Кроме этого приведены основные направления развития экологического предпринимательства как в краткосрочном, так и долгосрочном периодах. Доказано, что шаги, которые предприняты в государстве, а именно, принятие «зеленого тарифа» позволяют развивать эту отрасль предпринимательства с новыми темпами. Однако доказано, что этих мер пока недостаточно для полноценного и эффективного функционирования данного вида предпринимательства.

Постановка проблеми. Починаючи з другої половини ХХ ст., очевидним став тісний взаємозв'язок розвитку економіки зі змінами у навколишньому середовищі. Глобальні протиріччя між зростаючими потребами населення і занепадом, деградацією довкілля свідчать про необхідність гармонійного поєднання економічного, соціального та екологічного компонентів розвитку, зміщення акцентів розвитку світової економіки на користь екологічної складової, що вимагає істотного корегування діяльності всіх суб'єктів економіки і політики [1]. Отже в напрямку поєднання економіки та екології на сучасному етапі виникає необхідність абсолютно нового виду діяльності – екологічного підприємництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки необхідність такого виду підприємницької діяльності, як екологічний бізнес поступово набирає обертів. А отже низка науковців у своїх роботах не обминають цю проблему стороною. А саме порівняння поглядів різних вчених стосовно категорії «еколо гічний бізнес» викладено у роботах Г.В. Тітенка та О.В. Гаврюшова. Науковці Головня Ю.І. та Трубей О.М. приділяють увагу екологічному підприємництву як основі збалансованого регіонального розвитку. Боровик О.Н. визначає основні переваги екологічного підприємництва, а Г.І. Купалова на перший план висуває екологічне підприємництво як невід'ємну складову сталого розвитку України.

Метою статті є дослідження розвитку поняття «екологічне підприємництво», а також дослідження перспектив розвитку цього виду підприємницької діяльності в Україні з точки зору інвестиційної привабливості, а також можливості організації абсолютно нових підприємств.

Результати дослідження. Перш за все наведемо кілька визначень поняття «екологічне підприємництво» у розумінні деяких вчених. Однак, одразу треба зазначити, що досі вчені не дійшли згоди, щодо одного єдиного визначення цього поняття.

Зокрема, Я.Я. Яндиганов визначає екологічне підприємництво як активну, під особисту відповідальність (в тому числі майнову) підприємця діяльність, організовану з метою отримання комерційного прибутку і на основі використання, охорони, відтворення природних ресурсів, об'єктів, законодавчу базу якої становить закон РФ про підприємництво і підприємницьку діяльність [2].

Головня Ю. І. наводить наступне визначення цього поняття: екологічне підприємництво – діяльність з виробництва і реалізації товарів, здійснення робіт і послуг, спрямованих на запобігання негативного впливу на навколишнє середовище [3].

Боровик О. Н.: «Екологічне підприємництво є формою підприємницької діяльності, що спрямоване на задоволення еколого-економічних потреб за рахунок продуктів, у загальній корисності яких визначальне значення має екологічна корисність, а компоненти екологічної системи розглядаються як фактори, що визначають еколого-економічні потреби» [4].

Андреева Н. М. наводить наступне поняття: екологічне підприємництво – це діяльність суб'єктів господарювання з виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг для забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання

природних ресурсів, підвищення рівня охорони навколишнього середовища з метою отримання позитивного екологічного та економічного ефекту [5].

Отже те, що має місце низка різноманітних понять з цього питання і немає одного універсального – ще раз доводить те, що екологічне підприємництво має недостатній рівень розвитку як в теоретичному так і в практичному плані.

Необхідність розвитку екологічного підприємництва в Україні також доводить ситуація з місцем України в міжнародних рейтингах з екологізації.

Щорічно Центром екологічної політики та права при Єльському університеті (Yale Center for Environmental Law and Policy) публікуються результати глобального дослідження із супроводжуючим його рейтингом країн світу за рівнем екологічної ефективності, що відображають досягнення країн у сфері управління природними ресурсами та їх раціонального використання.

Позиції в рейтингу розподілилися на підставі Індексу екологічної ефективності 2016 (The Environmental Performance Index 2016). [6]

В 2016 році із 180 досліджуваних країн світу лідером за рівнем екологічної ефективності визнано Фінляндію. У першу десятку лідерів також увійшли Ісландія, Швеція, Данія, Словенія, Іспанія, Португалія, Естонія, Мальта та Франція.

Україна має наступні здобутки цього рейтингу за останні 10 років. (рис. 1)

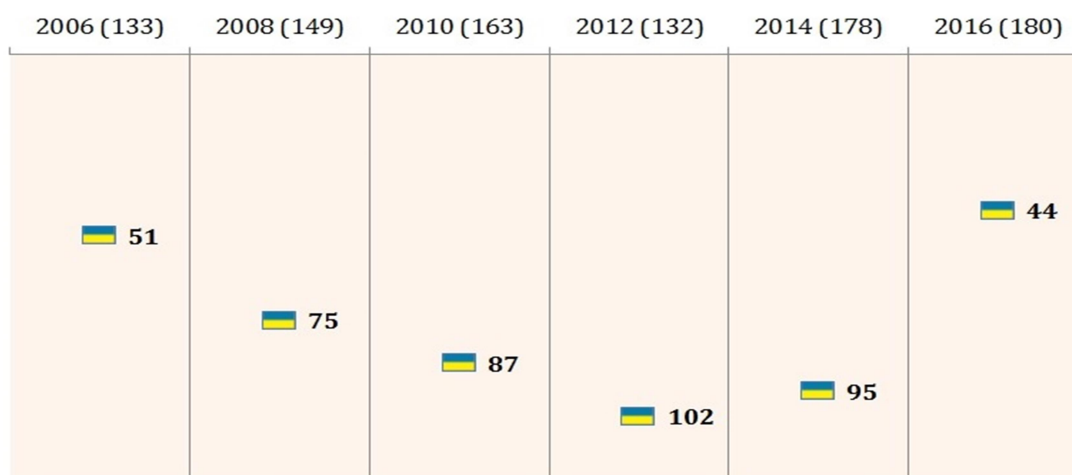

Рис. 1. Позиції України в рейтингу ЕРІ у 2006-2016 роках

За рейтингом ЕРІ у 2012 р. порівняно з 2006 р. простежується як загальний низький рівень дієвості державної політики України в екологічній сфері, так і загрозливі тенденції щодо його подальшого зниження.

Однак, незважаючи на так би мовити позитивну динаміку індексу екологічної ефективності, починаючи з 2012 року, з іншої сторони України нема чим пишатися в напрямку екологізації. Наприклад при загальному 44 місці, Україна займає 130 позицію з 180 країн за критерієм «біорізноманіття та середовища проживання», що характеризує зусилля країни у вирішенні проблем із збереженням видів в межах власних кордонів; 144 – за показником забрудненості повітря діоксидом азоту, що впливає на здоров'я людей і характеризує якість повітря. Найкраще 25 місце присвоєне Україні за виміром динаміки інтенсивності викидів вуглецю на одиницю ВВП (табл.1.). [6]

Отже наведені дані дають нам змогу зрозуміти, що в Україні необхідна низка заходів щодо покращення екологічної ситуації. І одним зі шляхів пошуків вирішення цієї проблеми може стати розвиток нового виду підприємництва – екологічне.

Необхідною умовою та важливою складовою подальшого соціально-економічного та екологічного розвитку суспільства виступає екологічне підприємництво ("зелений" бізнес). Однак треба відзначити, що розвиток цього напрямку підприємництва не достатньо досліджений як в Україні, так і в світі. Низка

питань стосовно місця екологічного підприємництва в реалізації концепції та стратегії сталого розвитку, трактування та законодавчого визначення його сутності, видів, критеріїв ідентифікації, особливостей статистичного обліку, економічного аналізу тощо залишається невизначеною і не вирішеною [8].

Таблиця 1.

Позиції України за критеріями ефективності у 2016 році зі 180 країн світу

№ з/п	Назва загального показника	Назва окремого показника	Місце в рейтингу
1	Стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я населення	Стан здоров'я населення	45
		Якість повітря	76
		Вода та санітарія	61
2	Життєздатність екосистеми	Водні ресурси	62
		Сільське господарство	50
		Ліси	70
		Рибальство	64
		Біорізноманіття та середовище проживання	130
		Зміна клімату та енергетика	25

Для більшої наглядності інформації представимо ці значення у вигляді діаграми.

Рис. 2. Позиції України за критеріями ефективності у 2016 році

Серед факторів, що сприяють розвитку екологічного підприємництва, слід передусім виділити посилення міжнародних та національних екологічних стандартів; розвиток екологічних ринків товарів і послуг; посилення зацікавленості споживачів в отриманні екологічних благ та послуг, а виробників у виробництві конкурентоспроможної продукції з урахуванням екологічної складової; удосконалення державного регулювання екологічного підприємництва в регіоні тощо.

Результативність екологічного підприємництва пов'язана з швидким реагуванням на потреби суспільства, що найбільше характерне для підприємств малого та середнього бізнесу. Відтак, саме ці підприємства повинні в першу чергу відповідати принципам ринкової економіки та мати пріоритетну державну підтримку у вигляді пільгового кредитування, виділення бюджетних коштів, звільнення від митних зборів наукоємних, зокрема природоохоронних, технологій та спеціалізованого обладнання тощо.

Прийнято виділяти такі види екологічного підприємництва:

- розробка і впровадження програмних засобів в галузі охорони навколишнього середовища, які використовуються для державного управління та звітності;

- роботи і / або послуги з добування, утримання, продажу, скупки, обміну, пересилання, зберігання, вивезення за кордон і ввезення в країну зоологічних і ботанічних колекцій, біологічних об'єктів;

- екологічний аудит виробництв підприємств-природокористувачів і суб'єктів підприємництва;

- налагодження і експлуатація природоохоронного устаткування, засобів вимірювань і контролю екологічних параметрів виробництв і транспортних засобів;

- оцінка екологічної безпеки матеріалів, речовин, технологій, обладнання, промислових виробництв та промислових об'єктів;

- торгівля квотами (дозволами) на викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря; обмін державних боргів на проведення природоохоронної діяльності тощо [2].

Е.В. Чечунова виділяє дві форми екологічного підприємництва - основне підприємництво і підприємництво, яке доповнює існуюче виробництво (неекологічних). До основного підприємництва вона відносить діяльність підприємств, що виготовляють екотехніку; діяльність організацій (в тому числі наукових, виробничих), що розробляють нову або маловідходну технологію (екологічну), нові речовини (реагенти, сорбенти і т. п.); підприємництво з урахуванням екологічних вимог та обмежень, критеріїв. До підприємництва, яке доповнює - діяльність підприємств, що утилізують відходи (промислові, побутові), в тому числі накопичені в попередні роки; діяльність підприємств, що сприяють збільшенню відсотка вилучення корисних копалин, відсотка виходу продукції тощо [9].

Зарубіжний досвід свідчить, що з активізацією даного виду діяльності зростає роль фіскальних та економічних стимулів у галузі екологізації регіонального розвитку та пріоритетним стає збільшення частки нематеріальних активів: екологічних інновацій, альтернативної енергетики, рециклінгу та повторного використання ресурсів, а також зростання соціальної відповідальності бізнесу. Крім того, відбувається акумулювання коштів для активізації екологічного підприємництва шляхом консолідації ресурсів держави та приватного бізнесу на пріоритетних напрямках діяльності. [3].

Рух та ініціативи по розвитку зеленого бізнесу набирають все більших обертів у світі, змінюється концепція його ведення. Так, в економічно розвинених країнах світу, зокрема у США, Німеччині у боротьбі з забрудненням атмосфери змінилися пріоритети. Головні програми спрямовані не на введення в дію очисного обладнання, як це було донедавна, а на створення екологічно чистих технологій. Положення Глобального договору ООН знайшли широкий відгук і визнання в суспільстві. Сформувалася ціла мережа учасників Договору кількістю понад 6,7 тис. із 130 країн світу. Функціонують майже 80 локальних мереж Глобального договору у різних країнах світу. В Україні Глобальний договір офіційно започаткований у квітні 2006 р. Вже в 2009 р. в країні налічувалося 142 учасники Глобального договору, які приєдналися та розділяють його принципи, що в 3,1 рази більше, ніж у 2006 р. – всього 46 [9, с.2]. Основну частину учасників складають представники малого та середнього бізнесу (44%), компанії (42%), громадські організації (33%), бізнес-асоціації (15%) [8].

Виділяють напрямки екологічного підприємництва:

- виробництво спеціальної екологічної техніки, пристроїв, приладів і апаратів для контролю стану навколишнього середовища і очищення викидів, скидів і відходів від забруднюючих компонентів;

- застосування вторинних ресурсів і здійснення екологічного відтворення;

- створення і впровадження менш шкідливих і ресурсозберігаючих технологій, техніки і обладнання;

- формування у суспільства необхідного екологічної освіти та виховання;

- надання спеціалізованих екологічних послуг.

Одним з напрямків екологічного бізнесу необхідно назвати діяльність з виробництва екологічно чистих товарів. Відзначимо, що кожен із перелічених вище напрямків характеризується власним самостійним середовищем, що передбачає формування ідей, оформлення патентів, застосування ресурсів, виробництво товарів, надання послуг, створення праці і капіталу.

Ефективне функціонування ринку екологічних послуг залежить від проведення певних робіт, що включаються в систему обов'язкової сертифікації:

- розробка нормативно-методичної документації на основі законодавчих актів, з урахуванням вимог яких здійснюється сертифікація;

- вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють процеси господарської діяльності в сфері екологічних послуг;

- приведення у відповідність стандартів і нормативно-правової бази до вимог міжнародних систем і стандартів серії ISO 14000.

Визначено основні умови ситуації, що склалася з розвитку підприємництва, основні напрямки підтримки екологічного підприємництва в довгостроковому періоді:

- розробка проектів законодавчих актів з урахуванням доповнень і змін до чинного законодавства, що стосуються питань розвитку виробництва товарів (робіт, послуг) для забезпечення екологічної безпеки підприємництва;

- підготовка і прийняття нормативно-правових актів з питань формування, стимулювання, регулювання та виробництва товарів (робіт, послуг) природоохоронного призначення;

- розробка і реалізація стандартів, норм і правил у сфері екологічного підприємництва;

- розробка програми з розвитку виробництва товарів (робіт, послуг) екологічного призначення;

- формування нормативно-методичної документації, яка визначає правила виробництва і застосування конкретних видів товарів (робіт, послуг) екологічного призначення, а також відповідальність за порушення екологічної безпеки, визначення та відшкодування шкоди;

- створення організаційних структур для здійснення стимулювання і регулювання виробництва та використання товарів (робіт, послуг) екологічного призначення;

- формування ефективної фінансово-кредитної системи функціонування екологічного підприємництва, включаючи державне замовлення, надання податкових і кредитних пільг;

- застосування заходів зі стимулювання закупівель підприємствами природоохоронного устаткування, робіт і послуг;

- створення привабливих умов для підтримки екологічного підприємництва за рахунок джерел зовнішнього фінансування [2]

Окрім цього в Україні зроблено, на наш погляд, великий крок до стимуляції розвитку еко-бізнесу. З прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення «зеленого» тарифу» наприкінці 2008 р. почався новий виток розвитку цього виду діяльності. Економіка України, як і більшості країн Європи, є енергозалежною. З початком бойових дій на Сході країни енергетична залежність української економіки лише зросла. До імпорту нафти і природного газу додався імпорт вугілля. У такій ситуації доцільно збільшувати підтримку та прискорювати розвиток альтернативної енергетики, яка у якості палива використовує місцеві ресурси (біоенергетика), або взагалі не потребує паливної складової (сонячна, вітрова та мала гідроенергетика). [9] В цих непростих умовах існування еко-бізнес на основі прийнятого «зеленого тарифу» набуває все більш прозорий і вигідний характер.

У всьому світі спостерігається підвищений інтерес до використання в різних сферах економіки нетрадиційних відновлюваних джерел енергії. Рушійною силою

цього процесу є зміни в енергетичній політиці країн із структурною перебудовою паливно-енергетичного комплексу, пов'язаною з екологічною ситуацією й переходом на енерго- та ресурсозберігаючі технології в енергетиці, промисловості, житлово-комунальному господарстві тощо [10].

Напрями, в яких можливий розвиток на перспективу екологічних підприємницьких організацій, наприклад, повна реструктуризація великих металургійних заводів і організація інноваційних міні-заводів, які мають більш високий рівень рентабельності виробництва, а також високий рівень екологічності виробництва. Організація такого підприємства звичайно повинна супроводжуватися великим рівнем інвестування (державного або іноземного), а інвестиційно привабливим цей вид діяльності можливо реалізувати лише за умови стабільної політичної ситуації в країні.

Висновки. З вищенаведеного можна зробити наступні висновки:

1. Екологічне підприємництво як категорія, що з'явилась в нашому лексиконі досить недавно, ще недостатньо досліджено. А отже і напрями розвитку цього виду бізнесу повинні вдосконалюватися.

2. У зв'язку з недостатньою розповсюдженістю цього виду діяльності, державі необхідно прийняти необхідні заходи, щодо більш дієвої підтримки екологічного підприємництва: а саме пільгове оподаткування для підприємств, що займаються таким видом діяльності; надання кредитів і ссуд під невеликі відсоткові ставки.

3. Окрім цього повинна удосконалюватись правова база відносно діяльності таких підприємств.

Список використаних джерел:

1. Печенюк А. В. Перспективи розвитку екологічного підприємництва в Україні / А. В. Печенюк // *Інноваційна економіка*. – 2013. – №41. – С. 172-175. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_3_40.pdf
2. Новоселов С. Н. Экологическое предпринимательство: сущность, особенности, пути развития // *Инженерный вестник Дона*. – 2012. – №4. – Режим доступу: <http://ivdon.ru/magazine/archive/n4p2y2012/1472>
3. Головня Ю. І. Екологічне підприємництво як основа збалансованого регіонального розвитку / Ю. І. Головня, О. М. Трубей // *Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи : тези III Міжнар. наук.-практ. конф. (4 черв. 2015 р.) / М-во освіти і науки України ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; редкол.: Б. М. Данилишин (відп. ред.) [та ін.]*. – Київ : КНЕУ, 2015. – С. 51–53. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/18399/1/51-53.pdf>
4. Боровик О. Н. Екологічне підприємництво та його переваги // *Управління інноваційним процесом в Україні*. – С. 94-95. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/14152/1/55_94-95_120506_maket_ena_ntb.pdf
5. Андреева Н. М. Екологічно чисте виробництво в системі екологічного підприємництва: систематика наукового бачення та взаємозв'язку / Н. М. Андреева, В. А. Козловцева // *Економічні інновації: Зб. наук. пр.* – Одеса: ІПРЕД НАН України. – 2012. – Вип. 48. – С. 8-17
6. *Україна в рейтингу екологічної ефективності у 2016 році*. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytingu-ekologichnovi-efektivnosti-u-2016-roci>
7. *Global metrics for the environment: The Environmental Performance Index ranks countries' performance on high-priority environmental issues*. – Режим доступу: http://epi.yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report_opt.pdf
8. Купалова Г. І. Екологічне підприємництво як невідіємна складова сталого розвитку України / Г. І. Купалова // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. – 2011. – Вип. 26. – С. 35-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2011_26_10
9. Чечунова Е. В. Эффективность экологического предпринимательства в условиях реализации экологических программ (на примере г. Н.Тагил) [Текст] / Е. В.Чечунова: Автореф...канд.экон.наук.-Екатеринбург, 2000. – 22 с.

10. Герасименко М. О. Серебренніков Б. С. Аналіз державної політики стимулювання виробництва електроенергії з відновлювальних джерел в Україні за допомогою механізму «Зеленого тарифу». – Режим доступу: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/66988>
11. Гільорме Т. В. Механізм пільгового оподаткування як чинник активізації впровадження енергозберігаючих проектів // Економіка і регіон. ПолтНТУ. – №2 (51). – 2015 – С.85-89. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econrig_2015_2_16.pdf.

References:

- Pechenyuk A. V. Perspektivy rozvytku ekolohichnoho pidpryyemnytstva v Ukrayini / A. V. Pechenyuk // *Innovatsiyna ekonomika*. - 2013. - №41. - S. 172-175. - Rezhym dostupu: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2013_3_40.pdf
- Novos'olov S. N. Ekolohichne pidpryyemnytstvo: sutnist', osoblyvosti, shlyakhy rozvytku // *Inzhenernyy visnyk Dona*. - 2012. - №4. - Rezhym dostupu: <http://ivdon.ru/magazine/archive/n4p2y2012/1472>
- Holovnya YU. I. Ekolohichne pidpryyemnytstvo yak osnova zbalansovanyy rehional'noho rozvytku / YU. I. Holovnya, O. M. truby // *Rehional'nyy rozvytok Ukrayiny: problemy ta perspektyvy: tezy III Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (4 cherv. 2015-ho.) / M-vo osvity u nauky Ukrayiny; DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un-t im. Vadyma Het'mana»; redkol. : B. M. Danylyshyn (vidp. red.) [ta in.]*. - Kyiv: KNEU, 2015. - S. 51-53. - Rezhym dostupu: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/18399/1/51-53.pdf>
- Borovyk O. N. Ekolohichne pidpryyemnytstvo ta eho Preymushchestva // *Upravlinnya innovatsiynim protsesom v Ukrayini*. - S. 94-95. - Rezhym dostupu: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/14152/1/55_94-95_120506_maket_ena_ntb.pdf
- Andryeyeva N. M. Ekolohichno chyste vyrobnytstvo v systeme ekolohichnoho pidpryyemnytstva: systematyka naukovooho bachennya ta vzayemoz'yazku / N. M. Andryeyeva, V. A. Kozlovitseva // *Ekonomichni innovatsiyi: Zb. nauk. pr.* - Odesa: IPREED NAN Ukrayiny. - 2012. - Vyp. 48. - S. 8-17
- Ukrayina v reytnhu ekolohichnoyi efektyvnosti u 2016 hodu. - Rezhym dostupu: <http://edclub.com.ua/analitika/ukrayina-v-reytingu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2016-roci>
- Global metrics for the environment: The Environmental Performance Index ranks countries 'performance on high-priority environmental issues. - Rezhym dostupu: http://epi.yale.edu/sites/default/files/2016EPI_Full_Report_opt.pdf
- Kupalova H. I. Ekolohichne pidpryyemnytstvo yak nevidyemna skladovyykh staloho rozvytku Ukrayiny / H. I. Kupalova // *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Viys'kovo-SPETSIAL'NI nauky*. - 2011. - Vyp. 26. - S. 35-39. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2011_26_10
- Chechunova E. V. Efektyvnist' ekolohichnoho pidpryyemnytstva v umovakh realizatsiyi ekolohichnykh proham (na prykladi h. N.Tahil) [Tekst] / E.V.Chechunova: Avtoref ... kand.ekon.nauk.- Yekaterynburh, 2000. - 22 s.
- Herasyenko M. O. Serebrennikov B. S. Analiz derzhavnoyi polityky stymulyuvannya vyrobnytstva elektroenerhiyi z vidnovlyval'nykh dzherel v Ukrayini za pomoshch'yu mekhanizmu «Zelenoho taryfu». - Rezhym dostupu: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/66988>
- Hil'orme T. V. Mekhanizm pil'hovoho opodatkuвання yak Chynnyk aktivizatsiyi Vprovadzhennya enerhozberihayuchikh proektiv // *Ekonomika i rehion. PoltNTU*. - №2 (51). - 2015 -S.85-89. - Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econrig_2015_2_16.pdf.

Ключові слова: підприємництво; екологія; рейтинг; екологічний рейтинг; екологічне підприємництво.

Ключевые слова: предпринимательство; экология; рейтинг; экологический рейтинг; экологическое предпринимательство.

Keywords: entrepreneurship; ecology; rating; ecological rating; ecological enterprise.

Рецензент: Хаджинова О. В., декан економічного факультету, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», д. е. н., доцент

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/2541692>